

МҰНАЙ ЖӘНЕ ГАЗ: ТЕРМИНОЛОГИЯ АУДАРМАСЫНЫҢ АСПЕКТІЛЕРІ

*¹Аубакирова А.К.

¹Педагогика ғылымдарының кандидаты,
Абылай хан атындағы ҚазХҚ жәнеӨТУ доценті
Алматы, Қазақстан, aubakirova-aiman@mail.ru

²Мұқтаров Е.С., магистрант
²Абылай хан атындағы ҚазХҚ жәнеӨТУ, Алматы, Қазақстан,
e-mail: elzhanmukhtarov@gmail.com

Андатпа: Мақала басты мақсаты ағылшын және қазақ тілдері материалындағы Мұнай және Газ саласындағы лингвистикалық, құрылымдық және функционалдық ерекшеліктерін, терминдердің терминдік қалыптасу тәсілдерін зерттеу. Сондай-ақ, мақала әлемдегі және Қазақстандағы мұнай және газ саласының рөлін қарастыра отыра, зерттеулер жасайды. Бұл жобаның басты бағыты - елдер арасындағы қатынастардың жаһандық сипатын бере отырып, оның әлемдік тілдерге әсерін және осы тақырыпта қолданылатын мәтін түрлерін ескеріп, мұнай-газ саласында қолданылатын мәтіндерді қазақ/орыс тілдерінен ағылшын тіліне және ағылшын тілінен қазақ/орыс тілдеріне аударудың лингвистикалық ерекшеліктерін көрсету. Сонымен қатар, мәтіндерді қазақ/орыс тілдерінен ағылшын тіліне ағылшын тілінен қазақ/орыс тілдеріне аудару барысында кездесетін қиындықтарды атап өту міндетін қойдық.

Арнайы аударманың кең тараған түрлерінің бірі - ол техникалық аударма. Техникалық аударма дегеніміз - ол әртүрлі тілдерде сөйлейтін адамдар арасында арнайы ғылыми-техникалық ақпарат алмасу үшін пайдаланылатын аударма. Оңайлатылған тәсілде техникалық аударма деп техникалық мәтіндердің аудармасын түсінеді.

Сонымен, техникалық аударманың ең күрделі бағыттарының бірі - ол мұнай-газ өнеркәсібінің мәтіндерін аудару. Мұнай-газ саласы Қазақстан экономикасындағы жетекші салалардың бірі болып табылады, оған қоса бұл сала халықаралық ынтымақтастықты ілгерілетуге ықпал етеді. Қазақстан компаниялары мұнай-газ секторының отандық техникалық әзірлемелерінен батысқа қарай біртіндеп көшуде. Бұл біздің еліміздің қатал және экстремалды климат жағдайларында мұнайды бұрғылауға арналған жаңа сенімді жабдықтарға деген қажеттілік.

Мұнай саласындағы химия, мұнай өндіру және өңдеу салалары- бұл көптеген мемлекеттер азаматтарының әл-ауқатын қамтамасыз ететін, сондай-ақ халықаралық қатынастарға елеулі әсер ететін адам қызметінің салаларына көмектесетін әлемдік шаруашылықтың жетекші салаларының бірі. Отандық өнеркәсіпшілердің заманауи жабдықтары мен технологияларын шетелдік

жеткізушілермен өзара әрекеттесу болашақта бұл кешеннің дамуы мен сәтті жұмыс жасауында маңызды рөл атқарады. Сондықтан мұнай-газ саласындағы аудармалармен жұмыс жасауда белгілі бір ерекшеліктерге назар аудару керек.

Тірек сөздер: мұнай-газ, сектор, бұрғылау, ұңғы, компрессор, құжат, нарық, кен орын.

Негізгі ережелер

Мұнай және газ энергетикалық шикізаттарының негізгі түрі болған сәттен оның әлемдегі экономикалық және саяси мәні өсті. Мұнай мен газдың меншікті ресурстарының болуы, олардың экспорттын ұйымдастыру мүмкіндігі, сондай-ақ олардың өнімдерінің экспорты әртүрлі мемлекеттерге экономикалық және әлеуметтік дамуда, мемлекеттер арасында әртүрлі байланыстар орнатуда елеулі табыстарға қол жеткізуге үлкен мүмкіндік береді. ХХІ ғ. дәуірінде мұнай-газ өнеркәсібі - бұл жаһандық экономиканың жетекші секторларының бірі ғана емес, сонымен қатар, халықаралық қатынастардағы құрал ретінде жиі қарастырылған.

Кіріспе

Қазақстанның мұнай-газ саласы тұрақты дамып келеді және Қазақстан халықаралық мұнай және нарығында берік позицияға ие болды, тиісінше, жұмыс көлемі жылдан жылға өсіп келеді. Мұның бәрі үлкен техникалық құжаттамалармен бірге жүреді, яғни құжаттамаларды тиісті тілге аудару мәселесі туындайды.

Мұнай-газ өнеркәсібі - бұл халықаралық бизнес және тиісінше, табысты ынтымақтастықты жүзеге асыру және әлемдік нарықта өз позицияларын ұстап тұру үшін осы тақырыптағы материалдарды сапалы жазбаша аудару қажеттілігі әрқашан бар.

Материалдар мен әдістердің сипаттамасы

Қазақ тілінде мұнай-газ саласының терминологиясын қалыптасуы төрт кезеңді қамтиды. ХІХ ғасырда қазақ халқының көрнекті ағартушылары ғылыми ашылымдар арқылы қазақ тіл білімінің дамуына, оның ішінде терминологияға елеулі үлес қосқан кезден бастап бейімделе бастады. ХХ ғасырдың басы қазақ терминологиясын дамыту үшін ерекше кезең болды [Құдайбердиев Ш., Кайдаров А., Досмұхамедов Х., Байтұрсынов А., Аманжолов С., Қожанов С. және т.б.¹].

Нәтижелері

Көптеген әлемдік елдер сияқты, Қазақстан экономикасының негізгі салаларының бірі мұнай саласы болып табылады. Қазақстанда "қара алтын" 19 ғасырдың аяғында өндіріле бастаған болса, ал газ өнеркәсібі, өткен ғасырдың 70-ші жылдарынан бастап қарқынды дами бастады.

Отандық мұнай компанияларынан басқа ("ҚазМұнайГаз" ҰК АҚ, оның "ҚазТрансГаз" АҚ еншілес компаниясы және "Қарашығанақ" мұнай және газ компаниясы), Қазақстандық нарықта Ресейлік ("Газпром" және "Лукойл"), американдық ("Phillips 66", "Valero Energy", "ExxonMobil") және қытайлық жетекші мамандардың ("Sinopet", "PetroChina") филиалдары мен еншілес компаниялары жұмыс істейді және даму үстінде.

Мұнай-газ саласындағы жиі орындалатын құжаттар, техникалық аудармалар:

- Жабдықтың сызбалары, сондай-ақ техникалық шарттар.
- Ұңғымаларды іске қосу жөніндегі техникалық құжаттар.
- Қауіпсіздік техникасына қатысты техникалық талаптар.
- Экономикалық іс қағаздар.
- Жабдықты құрастыруға қатысты нұсқаулықтар.
- Салаға қатысы бар сақтандыру полистері.
- Компрессорлық станцияларды және магистральды құбыржолдарды салуға арналған құжаттар.
- Кен орындарын дамыту жөніндегі құжаттар.
- Бұл саланың стандарттары, және оларды отандық өндірушілер үшін бейімдеуі.
- Тендерлік қағаздарды дайындау.
- Өлшем бірліктері.

Филология докторы Смагулованың өз докторлық диссертациясында жасаған қазақ және ағылшын тілдеріндегі жалпы салыстырмалы екі тілдік құрылым ерекшеліктеріне көңіл бөлетін болсақ, ішкі құрылым бойынша қазақ және ағылшын тілдерінің терминдері бір компонентті және көп компонентті болып бөлінеді, мысалы: ағыл. - *catalysis* - *катализ*, *coating* - *жабын*; қаз.- *гомогендеу* - *homogenization*, *гидрация* - *hydration* (бір компонентті); ағыл.- *irreversible processes* - *қайтымсыз процестер*, *layer pressure* - *қабат қысымы*; қаз.- *ньютондық емес сұйықтар* - *non-Newtonian liquids*, *бақылау ұңғысы* - *observation well* (көп компонентті).

жай	ағыл. <i>кен(ore), well(ұңғыма)</i> ; қаз. - <i>күйе(soot), газ(gas)</i> ;
аффиксті	ағыл. <i>stripper (стриппер), inversion (инверсия)</i> ; қаз. - <i>филтрация (filtration), қазандық (boiler)</i> ;
күрделі	ағыл. <i>aluminosilicates (алюмосиликаттар), chemosorption (хемосорбция)</i> ; қаз. - <i>шикізат (raw material), кенорны (field)</i> .

Жалпы қазақ тілінің мұнай-газ терминологиясы және оның құрылымы ағылшын тілінің айтарлықтай ықпалына ие, бұл ретте жаңа өзгетілді (ағылшын тілді) терминдердің қазақ тіліне енуі көп жағдайда орыс тілі арқылы іске асырылады: *stripper* (ағыл.), - *стриппер* (қаз.), - *стриппер* (орыс.), *chemical processes* (ағыл.) - *химиялық процесстер* (қаз.) - *химические процессы* (орыс.).

Аудармадағы негізгі тараптарының бірі - лингвистикалық факторлар, оларға келесі факторлар жатады:

- мәтін тақырыбы,
- мәтін мазмұны,
- мәтін құрылымы,
- мәтіннің вербалды емес элементтері және олардың вербалды элементтерге қатысы,
- мәтіннің синтаксистік ерекшеліктері-мәтіннің лексикалық құрамы,
- мәтіннің тоналдығы,
- мәтіннің прагматикалық әсері.

Мұнай және газ тақырыптамасында келесі терминдер жиі кездеседі:

- *mousehole* - жетекші бұрғылау құбыры мен бұрғылау колоннасын өсіру кезінде құбырлардың тіректері уақытша сақталатын, бұрғылау мұнарасының еденінің астындағы тайыз саңылау;
- *graveyard tour* - түнгі бұрғылау ауысымы;
- *rabbit* - бұл сөз мұнай-газ контекстінде "құбырды тазалауға арналған қырғыш" деп аударылады;
- *snake* - талшықтас бау; бұрғылау мұнарасының жоғарғы жағына арқанның ұшын беруге арналған құрылғы;
- *wildcat* - іздеу-барлау ұңғымасы;
- *monkey board* - жоғарғы жұмысшы алаңы;
- *butterfly* - шығарғыш клапан;
- *doghouse* - бұрғылау мастерінің вагонша-тұрмыстық үйі;
- *gam* - бұл "плашка" (атындыны болдырмау превенторының тиектеу элементі);

- Risers - айырғыш бағанасы (райзер);

Талқылау

Келесі тармақтар рефлексия мен талқылауды қажет етеді:

- берілген тақырып бойынша лингвистикалық ерекшеліктерін анықтау;
- тарихи деректерді сонымен қатар, энциклопедиялық және түсіндірме сөздіктерді қарастыра отыра, мұнай-газ саласындағы терминдерді ерекшелік ретінде қарастырып, туындауын зерттеу;
- екі тілдің құрылымдық және функционалды ерекшеліктерін ескере отырып, "Мұнай және Газ" терминінің пайда болу тәсілдерін зерттеу.

Қорытынды

Сондықтан қазіргі тіл білімінде техникалық мәтіндердің дұрыс және барабар жеткізілуіне ықпал ететін ғылыми-техникалық аударма бағытын дамыту маңызды. Осыған сүйене отыра, жобаның негізгі бөлімінде мұнай-газ саласында кездесетін ерекшеліктер мен қиындықтар, сонымен қатар, терминология бірліктерінің айырмашылықтарын зерттеп, танымал лингвисттардың осы беталыста орындалған еңбектерінің негізге алдым. Оның үстіне, өндірістік тәжірибе барысында атқарылған аудармаларды да және назарға алынған ерекшеліктерді де зерттеу негізіне қостық.

ӘДЕБИЕТ

- [1] Гвишиани Н.Б. Язык научного общения: Вопросы методологии. - М.: Изд-во ЛКИ, 2008.
- [2] Герд А.С. Основы научно-технической лексикографии. - Л.: ЛГУ, 1986.
- [3] Taylor J.R. Linguistic Categorization. Prototypes in Linguistic Theory. - Oxford: Clarendon Press, 1995.
- [4] Құлмұхаммед М. Термин жайында // Егемен Қазақстан. - 2006. - № 10.

REFERENCES

- [1] Gvişiani N.B. İazyk nauchnogo obşenia: Voprosy metodologii(Language scientific society: issues of methodology). M., LKİ, 2008 [in Rus.].
- [2] Gerd a.S. Osnovy nauchno-texnicheskoi leksikografii. (Fundamentals of scientific and technical lexicography).L.: LGU, 1986 [in Rus.].
- [3] Taylor J.R. Linguistic Categorization. Prototypes in Linguistic Theory. Oxford: Clarendon Press, 1995.
- [4] Qūlmūxammed M. Termin jaiynda (About the term). Egemen Qazaqstan (Sovereign Kazakhstan), 2006, No. 10 [in Kaz.].

НЕФТЬ И ГАЗ: АСПЕКТЫ ПЕРЕВОДА ТЕРМИНОЛОГИИ

^{*1}Аубакирова А.К.,

¹кандидат педагогических наук, доцент КазУМОиМЯ им. Абылай хана
Алматы, Казахстан, aubakirova-aiman@mail.ru

²Муктаров Е.С.,

магистрант КазУМОиМЯ им. Абылай хана
Алматы, Казахстан, elzhanmukhtarov@gmail.com

Аннотация. Основная цель статьи-изучение лингвистических, структурных и функциональных особенностей в области нефти и газа на материале английского и казахского языков, способов терминообразования терминов. Статья также исследует роль нефтегазовой отрасли в мире и Казахстане. Основное направление данного проекта-демонстрация лингвистических особенностей перевода текстов, используемых в нефтегазовой отрасли, с казахского/русского на английский и с английского на казахский/русский языки с учетом его влияния на мировые языки, придавая глобальный характер отношений между странами, и типов текстов, используемых на эту тему. Кроме того, я поставил задачу отметить трудности, с которыми сталкиваются при переводе текстов с казахского/русского на английский с английского на казахский/русский языки.

Одним из наиболее распространенных видов специального перевода является технический перевод. Технический перевод-это перевод, который используется для обмена специальной научно-технической информацией между людьми, говорящими на разных языках. Под техническим переводом в упрощенном способе понимают перевод технических текстов.

Итак, одним из самых сложных направлений технического перевода является перевод текстов нефтегазовой промышленности. Нефтегазовая отрасль является одной из ведущих в экономике Казахстана, кроме того, она способствует продвижению международного сотрудничества. Казахстанские компании постепенно отходят на запад от отечественных технических разработок нефтегазового сектора. Это необходимость в новом надежном оборудовании для бурения нефти в суровых и экстремальных климатических условиях нашей страны.

Химическая, нефтедобывающая и перерабатывающая отрасли в нефтяной отрасли — это одна из ведущих отраслей мирового хозяйства, которая обеспечивает благосостояние граждан многих государств, а также помогает сферам человеческой деятельности, оказывающим существенное влияние на международные отношения. Взаимодействие отечественных промышленников с зарубежными поставщиками современного оборудования и технологий играет важную роль в дальнейшем развитии и успешном функционировании этого комплекса. Поэтому при работе с переводами в

нефтегазовой отрасли следует обратить внимание на определенные особенности.

Ключевые слова: бурение, скважина, компрессор, документ, рынок, месторождение.

OIL AND GAS: ASPECTS OF TERMINOLOGY TRANSLATION

*¹Aubakirova A.K.,

¹candidate of pedagogical sciences, associate professor Ablai Khan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan, aubakirova-aiman@mail.ru

²Mukhtarov E.S ,

²master student Ablai Khan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: elzhanmukhtarov@gmail.com

Abstract. The main purpose of the article is to study the linguistic, structural and functional features of the oil and gas industry in the material of English and Kazakh languages, methods of term formation of terms. The article also provides research on the role of the oil and gas industry in the world and Kazakhstan. The main direction of this project is to show the linguistic features of translating texts used in the oil and gas industry from Kazakh/Russian to English and from English to Kazakh/Russian, taking into account the global nature of relations between countries, its impact on world languages and the types of texts used on this topic. In addition, I set the task to highlight the difficulties encountered in translating texts from Kazakh/Russian to English from English to Kazakh/Russian.

One of the most common types of special translation is technical translation. Technical translation is a translation that is used to exchange Special Scientific and technical information between people who speak different languages. In a simplified approach, technical translation is understood as the translation of technical texts.

Thus, one of the most difficult areas of technical translation is the translation of texts of the oil and gas industry. The oil and gas industry is one of the leading sectors of the economy of Kazakhstan, which contributes to the promotion of international cooperation. Kazakhstan's companies are gradually moving west from domestic technical developments in the oil and gas sector. This is the need for new reliable equipment for oil drilling in the harsh and extreme climate conditions of our country.

The chemical, oil production and refining industries in the petroleum industry are one of the leading sectors of the world economy that ensure the well - being of citizens of many states, as well as help in the spheres of human activity that have a significant impact on international relations. Interaction of domestic industrialists with foreign suppliers of modern equipment and technologies plays an important role in the development and successful operation of this complex in the future.

Therefore, when working with translations in the oil and gas industry, it is necessary to pay attention to certain features.

Keywords: drilling, well, compressor, document, market, field.

Статья поступила 15.09.2021